

Pozabljene poti nad Trento

Stara Kugyjeva pot in Direttissima

Besedilo: Dušan Škodič

Strogo in ponosno poziranje dveh graničarjev Kraljevine Jugoslavije pred Aljaževim stolpom, posneto okoli 1930. Arhiv Petra Mucka

Ko sem pisal o nastanku poti nad trentarsko dolino Zadnjico, se je kmalu izkazalo, da manjka še kakšno nadaljevanje. Zanimivi in drzni poti čez Komar in Skozi rižo sta namreč le cvetki, ki skozi zgodovino nista oveneli in se danes pustita poduhati gorskim estetom. Še mnogo več pa je pozabljenih poti, ki jih je narava vrnila v prvotno stanje, saj noga trentarskega lovca ali pastirja že dolgo ni stopila nanje.

Včasih je dovolj bežen pogled na stare planinske zemljevide, da vnese zmedo v misli celo dobrim poznavalcem, ki jim v naravi katera od vrisanih poti naenkrat "hodi viška". Tudi domačini še vedo s prstom pokazati in povedati, kje so nekoč predniki našli prehode na drugo stran gorskih grebenov, na sodobnih kartah pa so tam le prazne lise. Čas je, kot vemo, tisti, ki prej ko slej zabriše še tako opazno delo človeških rok, če se te vsaj občasno ne ukvarjajo z njim in ga ohranjajo pri življenju. Še posebno to velja za poti in objekte, ki so v visokogorju izpostavljeni stalnemu delovanju naravnih sil. Danes seveda nima smisla objokovati ali le zaradi nostalgije na silo skušati oteti pozabi poti, ki jim ni mogoče slediti v naravi, sploh če gre za take, ki so jih zaradi izpostavljenosti tudi nekoč uporabljali le redki domačini.¹

Tokrat bom obrisal prah pozabe z dveh poti nad Zadnjico. Izvirata iz dveh različnih časovnih obdobij, obe sta bili svoj čas označeni in zavarovani ter med gorniki relativno dobro obiskani. Nekoč je bila njuna kombinacija celo eden od možnih pristopov iz Trente na Triglav, ki se le bežno dotakne današnjih poti. Starejšo, med poznavalci znano pod imenom Stara Kugyjeva pot, najdemo omenjeno v Vestnikih iz začetka prejšnjega stoletja in le bežno v planinski literaturi. O drugi, mlajši italijanski ferati, pa ni zapisanega praktično

ničesar, čeprav so še danes med nami ljudje, ki so jo v prvih povojnih letih s pridom uporabljali ...

Stara Kugyjeva pot

Prebiranje planinskih spisov, ki jih je v letniku 1904 objavil trentarski župnik Josip Abram - Trentar, nam ne razloži zgolj glavnega razloga za gradnjo poti čez Komar na Dolič, ki je bil posledica angažiranosti slovenskih planincev v tekmi z Nemci; utreti lastno pot na Triglav. Iz njih lahko lepo razberemo, da je bil Komar za tedanjega planinca tudi dejansko potreben. Za pojasnitev bo najbolje, če se na hitro preselimo v jasno oktobrsko jutro 1903, ko sta Abram in njegov vodnik Andrej Komac - Mota stala v zatrepu Zadnjice in se odpravljala na novo zgrajeno pot (uradno odprto avgusta 1904): "Tu, tik pod mogočnimi stenami se cepi ena pot proti Luknji čez Skok na Dolič, ta pa, prav zdaj dovršena, se vije naravnost gori proti Doliču. Omenjam še tretjo pot na Triglav, takozvano Kugyjevo pot, ki se razhaja na Skoku ter se vzpne po velikih meliščih in čez skale naravnost na Zelenico in za Planjo pod vrh Triglava. Ta pot je bila do sedaj najkrajša, a uživa ime pot po krivici, saj ni niti zaznamovana niti nadelana."

O potrebi po novi poti nas skuša prepričati tudi Anton Stres, ki je januarja 1901 objavil članek z naslovom Iz Baumbachove kočice na Triglav. Baumbachova kočica je nekoč stala Na Logu, v bližini sedanjega informacijskega centra, Stresa in prijatelja, ki ga je spremljal, pa je motila slaba povezava z Doličem. Pove nam, da je prelaz Luknja iz Zadnjice dostopen po obeh straneh razbitih Korit; leva je težko sledljiva in pod pobočji Pihavca vodi mimo planine Zajavor, desna pa nevarna predvsem zaradi kamenja, ki ga s strmali proži pasočja se trentarska drobnica. Od nje se odcepi steza proti Doliču, ki pelje naokoli mimo Skoka, je mestoma izpostavljena in zelo dolga ter zato nepriljubljena za planince, ki naj bi se poslej raje posluževali nove označene in zavarovane poti čez Komar. Ta je pot na Dolič skrajšala za kar dve uri, pa še planinci se niso več izgubljali - tako kot Stres, ki ugotavlja, da sta imela s prijateljem precej sreče, da sta se po nekaj urah iskanja prehodov vendarle znašla na Doliču.

Iz njih poti nastanejo ceste, druge izginejo

Abramova želja o porastu obiska Triglava s primorske strani se je

uresničila le deloma, saj so Trento petnajst let kasneje anektirali Italijani. V kratkem času je bila na približni trasi stare poti zgrajena široka mulatjera na Dolič, ki se je pogumno zagrizla v Skok, tako da je postal pristop po njej časovno primerljiv poti čez Komar, vendar bistveno bolj varen in udoben.

Po opisih sodeč se je stara Kugyjeva nekoč začela nižje pri Skoku, kamor se izpod Vrha Zelenic izteka široka in plitva zagrščena grapa. Kasneje je bil ta vstop pozabljen, saj se je bilo na pot mnogo lažje priključiti četrte ure višje - z mulatjere, pri razvalini postaje tovarne žičnice.

Kugy se ni nikoli zavzemal, da bi pristope na vršace, ki jih je v spremstvu domačih vodnikov odkril svetu, "popackali z barvo" in nanje spravili množice (čeprav se je to mnogokrat zgodilo). Tudi iskanje prehoda iz Zadnjice na Triglav je bilo zgolj osvajalska ideja, ki sta se jo 8. avgusta 1881 namenila uresničiti z mladostno močjo in

¹ Planinski vestnik, april 2011.

**Impozantne serpentine mulatjere na Dolič
v področju Skoka Foto: Dušan Škodič**

poletom nabita 23-letni Kugy in pet let starejši vodnik Andrej Komac, ki sta se nato v gorah družila naslednjega četrto stoletja. Tistega dne sta se nad Skokom, kjer je takrat še stala pastirska bajtica, usmerila pod Vrh Zelenic in na Zaplanjo² pod masiv Triglava, od tam pa po melišču do rdečkaste Bovške škrbine in na vrh, kakor nas danes vodijo markacije. Moža sta turo opravila v enem kosu, njuni nasledniki pa so njen zgornji del označili in zavarovali za množice, a spodnjega prepustili pozabi.

Abramovemu mnenju, da Kugyjeva pot ni niti zaznamovana niti nadelana, kljub njeni pretežni pozabljenosti, ne morem pritrditi. Na skalah lahko še opazimo sled obledelih oznak (rdečih črt), na njenem koncu pod Plemenicami pa naletimo na dve stari, še uporabni jeklenici. Iz česa so pred stoletjem izdelovali tako obstojno barvo za označevanje, pa je vprašanje, na katerega si današnji markacisti ne znamo odgovoriti.

Staro Kugyjevo pot najdemo vrisano v Brilejevem Priročniku za planince iz leta 1951. Gre za značilno

grebensko karto, kakršne je risal priznani planinski delavec in kartograf Vilko Mazi.

Italijanska *Direttissima* na Triglav

Dveh desetletij med prvo in drugo svetovno vojno, ko je Primorska pripadala Italiji, se ne spominjamo radi, preteklosti pa tudi ne moremo ubežati. Zavzetost Italije, s katero je v zelo kratkem času zgradila kvalitetne objekte in komunikacije na anektiranih tleh, je vidna še danes. Prav mogoče, da je bila zavzetost tudi posledica slabe vesti ob pridobitvi tujega ozemlja s političnim

barantanjem, saj je znano, da je na lahek način pridobljene stvari v življenju najtežje obdržati.

Leta 1920 ali 1921 je bil na Zaplanji postavljen lesen objekt, ki pa je bil le predhodnica velike kasarne Morbegna (*Capanna Morbegno*, 2520 m, poimenovana po kraju Morbegno na italijansko-švicarski meji). Kasarna je bila končana leta 1922, delovni vrvež vojske gradbenih delavcev, ki so v kratkem

Najverjetnejši potek *Direttissime* na Triglav

Foto: Dušan Škodič

² To staro ime v zadnjih letih počasi izriva izraz Zahodna triglavska planota.

času uspeli postaviti tako veliko kamnito zgradbo, pa si še pri današnji tehnologiji kar težko predstavljamo.

Oskrba bataljona vojakov na tej višini je terjala izgradnjo mreže oskrbovalnih poti, tudi omenjene mulatjere čez Skok in mimo Doliča, za zimski čas pa nujno potrebno tovarno žičnico in telefonsko povezavo z dolino. Serpentine mulatjere, po kateri poteka planinska pot, so impozantne in ob poti še lahko sledimo mestoma popolnoma ohranjenemu, z žičnim plaščem zaščitenemu komunikacijskemu kablu. Med domačini je živ spomin, da se je oficir na motorju občasno odpravil v kontrolo iz doline do kasarne pod Triglavom, potem pa spet nazaj, po vseh tistih vrtoglavih ovinkih nad večstometrskimi prepadi nad Zadnjico. Gotovo mu ni bilo lahko, ko je vmes enkrat ali dvakrat ustavil težki moto guzzi in s pobeljenimi prsti od stiskanja krmila nastavljal dovod zraka v uplinjač, ker motor z naraščajočo višino ni več tekel tako, kot bi moral...

Čemu še ena pot na Triglav?

Zakaj je prišlo do gradnje *Direttissime*, ni težko uganiti. Alpíni³ so potrebovali "svoj" dostop na vrh, saj sta bili dve tretjini gore še vedno na naši strani, prav tako pristop dalje

³ Italijanski vojaki, izurjeni za operacije v gorah.

od Bovške škrbine, po katerem se danes vzpenjajo planinci z Doliča ali preko Plemenic. Italijansko armadno poveljstvo iz Vidma je v dvajsetih letih izdalo razglednico z motivi Trente, Triglava in v enem detajlu alpíne, ki se vzpenjajo po *Direttissimi*. Morda gre dejansko za posnetek z opuščene ferate. Moralo pa je biti v tistih letih kar zanimivo videti, kadar so se italijanski alpíni s fazanjimi peresi za klobuki prekobalili na vrh – naravnost pod noge mrkogledim jugoslovanskim graničarjem, s šajkačami na glavah, ovijačami namesto nogavic in s puškami z nasajenimi bajoneti. Meja je bila zarisana tako, da je Aljažev stolp ostal na jugoslovanski strani.

Začetek te zelo zahtevne in, kot se spodobi, s klini ter jeklenicami zavarovane poti je potekal naravnost z melišč, najbližjih Morbegni, slabih sto metrov levo od vstopa današnje poti. Skala je v tem delu slaba. Rumena barva razkriva veliko krhljivost in obenem veliko nevarnost padajočega kamenja.

Potek izginule ferate

Na prej omenjeni Mazijevi grebenski karti najdemo vrisano tudi to *Direttissimo*, v priročniku pa naletimo na zelo skromen opis, a kaj dosti več od podatka, da je potekala iz smeri kasarne naravnost na vrh, ne moremo

razbrati. Čeprav je nekaj desetletij mlajša od stare Kugyjeve poti in so še vedno živi ljudje, ki so se v petdesetih letih vzpeli po njenih klinih na naš najvišji vrh, danes o ferati praktično ni ne duha ne sluha. Določiti traso po spominu je nekdanjim pristopnikom težko, saj je bila že okoli leta 1960 zaradi potrghanih jeklenic in izpuljenih klinov prehodna le z alpinističnim varovanjem, kasneje pa se je ni nihče več posluževal.

Po pomoč sem se obrnil na Alojzija Žaklja,⁴ ki uporablja preurejeni italijanski bunker ob ruševinah Morbegne⁵ kot svoj drugi dom že od leta 1977 in ima svojo bližnjo okolico priložnost raziskovati tudi po več kot tri mesece na leto. Po *Direttissimi* se v sedemdesetih ni več dalo, zato pa so bili v njej še zelo dobro vidni ostanke varoval – seveda, če je komu sploh padlo na pamet, da bi oprezal za njimi. Lojz si je te ostanke nekoč mnogokrat ogledoval, a po zadnjem opravljenem ogledu stene z močnim daljnogledom sva bila oba razočarana, saj sva odkrila le še eno v steni visečo jeklenico, vse ostale pa je potrghane in ležeče v dnu grap že prekril grušč kamenja in pozabe. ●

⁴ Intervju Planinski vestnik, september 2007.

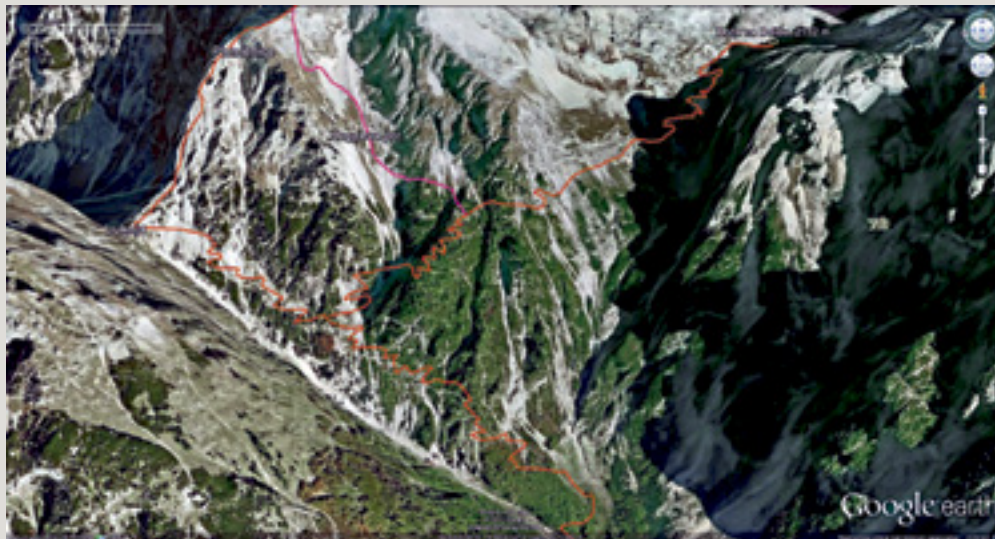
⁵ O nenavadno hitrem propadu te kasarne smo pisali septembra 2011.

INFORMACIJE

Stara Kugyjeva pot

Izhodišče: Parkirišče v Zadnjici.

Opis: Od izhodišča po pol ure hoje po markirani poti dosežemo zatrep doline. Nadaljujemo čez kamnit most in po markirani mulatjeri proti Doliču in Luknji. Višje se pot razcepi, nadaljujemo desno v smeri Doliča.

Mulatjera se slikovito vzpne na vrh Skoka, kjer se teren položi v prijeten macesnov gozd. Še pred mestom, kjer se mulatjeri z desne priključi pot čez Komar, levo zgoraj opazimo razvaline nekdanje postaje tovarne žičnice (lokacijo domačini imenujejo Pri Jolandi). Nad ruševinami nadaljujemo navzgor po slabo sledljivi stezi med redkim drevjem in rušjem, teren nas sam

usmeri proti severovzhodu. Prečimo lahko zagrščeno pobočje, nato po polici okoli skrotastega roba do stene, kjer se usmerimo levo čez plaz in nato navzgor po njegovem levem delu. Če smo pazljivi, lahko ves čas sledimo obledelim rdečim oznakam. Višje je potrebna pozornost, kajti pot nenadoma zavije pod pravim kotom v levo in navzgor, kjer je prehod. Že od spodaj

opazimo tudi jeklenico. Takoj nad njo dosežemo še drugo in najdemo se na nekoliko izpostavljeni polički, ki pripelje v strm travnat svet.

Tu se pot izgublja v travah, iščemo primerne prehode in napredujemo v smeri Plemenic, preko katerih pripelje plezalna pot z Luknje (nekoč Bambergov pot), na katero se priključimo takoj za tem, ko se ta osvobodi zadnjih klinov. Do začetka zavarovane poti na Triglav je še pol ure.

Zahtevnost: Pot tehnično ni zahtevna, težavna pa je orientacija. Hodimo praktično po brezpotju, oznake so zelo obledele. V slabi vidljivosti turo odsvetujemo.

Časi: Zadnjica–Zaplanja–Triglav 6 ur
Zemljevid: Triglav, 1 : 25.000.